

Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

*Aziz YILDIRIM**

Özet

Yoksullukla mücadele, neredeyse tüm dünya ülkelerinin gündeminde bulunan bir konudur. Türkiye de bu konuda politikalar geliştirmekte ve çeşitli kurumlarıyla yoksulluğu azaltmaya çalışmaktadır. Bu makale de yoksulluğu farklı iktisadi ve sosyolojik bakış açılarıyla tanımladıktan sonra Türkiye’de yoksulluğu azaltmaya yönelik kurumsal faaliyetlerin tarihsel gelişimine yer vermiştir. Bu amaçla kurulmuş olan kurumların bu güne kadar karşılaştığı sorunlara değinmenin yanı sıra uygulamaya konan iyi örnekler hakkında da bilgi veren bu çalışmada, yoksullukla mücadelede en önemli kurumlardan biri olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün faaliyetleri detaylı bir biçimde ele alınmış ve yoksullukla daha etkin bir şekilde mücadele etmek için eleştiriler ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yoksullukla Mücadele, Yoksulluğun Azaltılması, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Abstract

Fight against poverty has been on the agenda of nearly every country in the world. Turkey also develops policies to fight poverty and tries to alleviate poverty with its institutions. This article defines poverty from the point of view of various economical and sociological theories and puts forward the historical process of the activities of the poverty-fighting institutions. In addition to touching upon the problems that these institutions have faced so far, this study gives information about the good examples. Furthermore, activities of General Directorate of Social Assistance and Solidarity- which is one of the most important institutions formed to fight poverty- are explained in detail and criticisms and suggestions are put forward for a more efficient fight against poverty.

Key Words: Fighting Poverty, Alleviation of Poverty, General Directorate of Social Assistance and Solidarity.

Giriş

Yoksulluk, sosyolojik olarak iki şekilde tanımlanır; mutlak ve görelî yoksulluk. Her iki tanım da gelir seviyesini temel alır ve sayısal bir sınır gösterir. Mutlak yoksulluk, bireylerin fiziksel olarak sağlıklı bir şekilde hayatta kalabilmeleri için gerekli olan yiyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları olarak tanımlanabilir. Görelî yoksulluk ise sosyal yönü daha fazla olan bir yaklaşım içerir ve toplumlara göre farklılık gösteren özellikleri vardır; çünkü bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayamaması ve toplumun genel ekonomik seviyesinin altında bulunması olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2000:288). Temel tanımlarıyla yoksulluk, tarihin her döneminde ve her toplumda rastlanabilen bir olgu iken, bugün anladığımız şekliyle, sosyal bir sorun olarak yoksulluk, tarihsel değişimlerle birlikte gelişmiş ve bugünkü halini almıştır.

* Aziz YILDIRIM

Genel Müdür / T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

On altıncı yüzyılda Avrupada ortaya çıkan kapitalizmle birlikte tarım ticarileşmiş, tarımsal yapılar çözülmüş ve kırsalda geçimini sağlayamayan halk, şehirlere akın etmiştir. Şehirlerdeki istihdam düzensizliği, destekleyici sosyal ilişkilerin yok olmasıyla birleşince sosyal bir problem olarak yoksulluk belirgin hale gelmiştir (Buğra, 2005:2). Bu anlamda yoksulluk her ülkede görülen bir durumdur; fakat az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi boyutlarda görülmektedir. Bu ülkelerde yoksulluğun genel olarak iki sebepten kaynaklandığı söylenebilir. Bunların ilki, ekonomileri tarıma dayalı olan bu ülkelerdeki iş imkânlarının yetersizliğidir. İkincisi de yüksek doğal nüfus artış hızıdır (Şenses, 2003:18).

Her ne kadar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluğun nedenleri iki maddeyle özetlenmiş olsa da farklı sosyolojik ve iktisadi yaklaşımlara göre yoksulluk algısı ve nedenleri farklılık göstermektedir. Örneğin, merkantilistlere göre sanayi ve ticaretten sağlanan gelirler süreklilik gösterirken tarım sektörü güvenilir değildir. Dolayısıyla ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde tarımda verim artışı sağlanamazsa yoksulluk kaçınılmazdır (Kazgan, 1984:40). Konuya farklı bir açıdan bakan Marksist düşünceye göre ise yoksulluğun temel nedeni işçilerin emeğinin tam karşılığını alamamalarıdır. Kapitalist yapının bir sonucu olarak işçilerin çalışmaları sonucunda aldıkları ücretten artan kısmı sermaye birikimi olarak kapitalistlerin cebine gider. Bu şekildeki bir bölüşümde işçi sınıfı çalışmasının karşılığını alamadığından yoksulluk içine düşer (Marks, 1986:779). Modern iktisadın önde gelen teorisyenlerinden Keynes, yoksulluğu işsizlikten kaynaklanan bir kavram olarak ortaya atar (Gündüz, 2006:37). Klasik iktisatçıların en önemlilerinden olan Adam Smith’e göre ise ekonomik kalkınma süreklilik göstermez ve belli dönemlerde durgunluğa girer. Ekonominin belli bir seviyeye ulaşmasının ardından sermaye birikimi yavaşlar ve durgunluk başlar. Ekonomik durgunluk dönemlerinde yoksulluğun

görülmesi de kaçınılmazdır (Kazgan, 1984:96). Yine bir iktisatçı olan Malthus’a göre yoksulluk nüfus artışıyla yakından ilgilidir. Temel besin maddeleri aritmetik oranla artarken, nüfus - eğer kontrol altına alınmazsa- geometrik oranla artar. Dolayısıyla yoksulluk nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkar (Malthus, 1971:14). J.S. Mill de yoksulluğa, servet bölüşümü perspektifinden bakar ve üretim faktörlerinden çok bunlardan elde edilen gelirin dengeli ve adil dağıtılmasının gerekliliği üzerinde durur. Eğer gelir dağılımı dengesiz olursa yoksulluk kaçınılmazdır (Spiegel, 1971:385).

1. Nüfus-Yoksulluk İlişkisi Bağlamında Kaynak Paylaşımı

Farklı bakış açılarının yoksulluğa yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda nüfus ve yoksulluk arasında yakın bir ilişkinin olduğu sonucu çıkarılabilir. Kontrol edilmeyen nüfus artışı, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, yoksulluğa neden olduğu gibi bir ülkenin yoksulluk verileri de yine nüfusa bağlı olarak incelenir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre yoksulluk, Türkiye’nin önemli sorunlarından biridir ve nüfusun yaklaşık %40’ı, farklı derecelerde olmakla birlikte, yoksuldur (TÜİK, 2009:2). Kentte ve kırsalda ayrı ayrı yapılan araştırmaların sonucu istatistikî olarak değerlendirildiğinde her iki yerleşim türünde de yoksulluğun görüldüğü tespit edilmiştir. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda 2008 yılında % 34,62 olan yoksulluk oranı, kentsel yerlerde % 9,38 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2009:1).

Nüfusa bağlı olarak yapılan bir diğer yoksulluk incelemesi de %20’lik dilimlere göre gelir dağılımı verileridir. Yine TÜİK tarafından yapılan araştırmada tüm nüfusun her bir yüzde yirmilik diliminin ulusal gelirden aldıkları paylar gösterilmektedir. Birinci yüzde yirmilik dilim en yoksul kesimi gösterirken son yüzde yirmilik dilim de en zengin

kesimi göstermektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin en önemli göstergelerinden biri olan gini katsayısı ve yapılan araştırmanın sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Yüzde 20'lik fert grupları	Türkiye		Kent		Kır	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk yüzde 20 ^(*)	5,1	5,8	5,5	6,2	5,6	6,4
İkinci yüzde 20	9,9	10,6	10,3	11,0	10,2	11,1
Üçüncü yüzde 20	14,8	15,2	15,0	15,3	15,3	16,0
Dördüncü yüzde 20	21,9	21,5	21,8	21,2	22,6	22,3
Son yüzde 20 ^(*)	48,4	46,9	47,5	46,2	46,3	44,2
Gini katsayısı	0,43	0,41	0,42	0,39	0,41	0,38
Son yüzde 20/ilk yüzde 20(P80/20)	9,5	8,1	8,6	7,5	8,3	6,9

Kaynak: TÜİK, (2009), Haber Bülteni, s1, Ankara

Gini katsayısı sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade ettiği göz önünde bulundurulursa 2006 sonuçlarına göre gini katsayısı Türkiye genelinde 0.43 iken, 2007 sonuçlarına göre bu değer 0.02 puan düşerek 0.41 olmuştur. Bu da Türkiye genelinde 2007 yılında 2006'ya göre gelir dağılımında bir düzelme olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2009:2).

İstatistikî verilere dayalı yorumlara bakıldığında gelir dağılımında bir düzelme görülüyor olsa da gö-reli yoksulluk kavramı burada önem kazanmaktadır. Dolayısıyla değerlendirmeler yapılırken Türkiye ve dünya genelindeki yaşam standartları da hesaba katılmalıdır. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelirle Türkiye karşılaştırıldığında henüz istenen seviyelere ulaşılmadığı görülmektedir. Bu koşullar altında en dezavantajlı grubu da yoksul kesim oluşturmaktadır.

Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde sosyal bir problem olarak görülen yoksulluk, devletler seviyesinde ele alınmaktadır. Geliştirilen politikalar, yoksulları sosyal dışlanmadan ve içinde buldukları dezavantajlı konumdan kurtarmaya yöneliktir. Yoksullukla mücadele, neredeyse tüm dünya ülkelerinin gündeminde bulunan bir konudur. Türkiye de bu konuda politikalar geliştirmekte ve çeşitli kurumlarıyla yoksulluğu azaltmaya çalışmaktadır.

2. Yoksullukla Mücadelede Çeşitli Uygulamalar

Yoksulluk ve işsizlik birbirleriyle yakından ilişkili iki kavram olarak görülmektedir. Bu yüzden de yoksullukla mücadele politikalarının büyük bir bölümü yoksullara istihdam olanakları sağlamaya yöneliktir. İşsizliği azaltmak için uygulanan programlar genel olarak, doğrudan iş yaratma programları, yoksul işgücünün bilgi ve becerisinin geliştirilmesi, İstihdam destekleri ve kendi hesabına çalışmanın özendirilmesi şeklinde gruplandırılabilir.

Doğrudan iş yaratma programlarıyla, daha çok kadın ve gençlerin iş deneyimi kazanmasına yönelik olarak iş imkânları oluşturulması öngörülmektedir (Biçerli, 2003: 460). Yoksul işgücünün bilgi ve becerisinin geliştirilmesi de imkânsızlıklar nedeniyle gerekli eğitimi alamayan ve bundan dolayı da nitelikli işlerde çalışmak için gerekli alt yapıyı oluşturamayan kişilere yönelik, onların bilgi ve becerilerini artırmak için üretilen programları kapsamaktadır. Bunlardan farklı olarak istihdam destekleri, işsiz grupları istihdam edecek işverenlerin devlet tarafından desteklenmesi ve onlara farklı imkânların sağlanması olarak açıklanabilir (Biçerli, 2003:461).

İşsizliği azaltmaya yönelik diğer bir uygulama da işsizlerin kendi işlerini kurmaları için onlara destek sağlamaktır. Bu destek mali yardım ya da eğitim şeklinde uygulanabilir. Girişimcilik konusunda eğitim verilebileceği gibi, ilk uygulaması 1976 yılında Bangladeş'te görülen 'mikro krediler' de verilebilir. Bu krediler, yoksul kesime kâr amacı gütmeyen verilen, küçük miktarlardaki kredilerdir. Geri ödemeleri de kar amaçlı verilen kredilerden çok daha uygun şartlarda gerçekleşen bu krediler, geri ödemeler yapıldıkça artırılmış ve böylece yoksul kesimin iş kurması ve işini genişletip refah seviyesini artırması sağlanmıştır (Gündüz, 2006:44).

Avrupa Birliği ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yoksulluğu azaltmaya yönelik programlara genel olarak bakıldığında da iki farklı yaklaşım göze çarpmaktadır. ABD’de yoksulluk, devletin sorumluluk alanı dışında tutulur ve yoksullukla mücadele daha çok hayırsever bireyler ve kuruluşlar bazında yürütülür. Hayırseverlik faaliyetleri karşılığında büyük vergi indirimleri kazanan bireyler ve onların bağış yaptığı kuruluşlar ana aktörlerdir (Buğra, 2005:8). AB ülkelerinde ise yoksulluğun azaltılması konusu, sosyal dışlanmayla mücadele ve sosyal içerme kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bu kapsamda, gerek gelir düzeyi toplum ortalamasının altında olduğu için gerekse dini kökeni, toplumsal cinsiyeti, eğitim durumu, fiziksel ya da zihinsel engellerinden dolayı toplumdan dışlanan bireylerin durumlarını kurumsal düzenlemelerle çözmeye yönelik politikalar uygulanmaktadır. Devletler, yoksullukla mücadele alanında ana aktörlerdir ve uygulanan programlar siyasi iradenin ürünüdür (Buğra, 2005:9).

3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Kurumsallaşma

Yoksullara ve ihtiyacı olanlara yardım, tarihi geçmişi çok eskilere dayanan kültürümüzün her zaman bir parçası olmuştur. Gerek Selçuklular gerekse Osmanlılar’ın bu amaçla kurdukları vakıflar, medreseler, hastaneler ve daha birçok kurum göz önüne alındığında yoksullara yardımın tarihsel yeri daha iyi görülecektir. Aynı şekilde cumhuriyetin ilanından sonra da yoksulluğu azaltmaya yönelik adımlar atılmaya devam edilmiştir. Cumhuriyet döneminin bu amaca yönelik ilk kurumu da 1935 yılında kurulan “Çocuk Esirgeme Kurumu”dur (Tekeli, 2000:21). Yardıma muhtaç çocuklarla ilgilenen bu kurumdan başka devlet politikası bağlamında yoksullara yönelik atılan diğer önemli bir adım da 1976’da yürürlüğe giren 2022 sayılı yasadır. Bu yasayla yoksul ve

kimsesi olmayan vatandaşlara yardım yapılması hedeflenmiştir.

3.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

Yoksullukla mücadelenin kurumsallaşması yolunda atılan diğer bir adım da 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuş olan Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (Fak-Fuk-Fon)dur. Bu Fonun amacı; “fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek” olarak belirtilmiştir (SYDGM, 2009:IX). Fonun idari işleri, 2004 yılına kadar Başbakanlığa bağlı Fon Genel Sekreterliği tarafından yürütülmüştür. 01.12.2004 tarihinde kabul edilen 5263 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”la Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak teşkilatlandırılmıştır (www.sydgm.gov.tr).

Fonun gelirleri, kanun ve kararnamelerle kurulduğu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10’a kadar aktarılacak miktarlardan, gelir ve kurumlar vergisi tahsilât toplamının %2,8’inden, trafik para cezalarının %50’sinden, RTÜK gelirlerinin %15’inden, bütçeye konulacak ödeneklerden, her nevi bağış ve yardımlardan ve diğer gelirlerden sağlanmaktadır. Fonunda toplanan kaynağın Türkiye çapındaki vakıflara dağıtımını konusunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün karar organı Fon Kurulu’dur. Fon Kurulu; Başbakan tarafından görevlendirilen bir Bakanın başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürü

ve Vakıflar Genel Müdürü'nden oluşmaktadır. Bu kurul, ayda bir kez olağan toplanır. Fon Kurulunda oy çokluğu ile alınan kararlar, Başbakan onayı ile yürürlüğe girer (SYDGM, 2009:8).

3.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün taşradaki faaliyetleri Türkiye çapında 973 il ve ilçede, her ilde vali ve her ilçede kaymakam başkanlığında oluşturulmuş Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yürütülmektedir. Vakıfların karar organları, "Vakıf Mütevelli Heyeti"dir¹. İl ve ilçelerdeki tüm yardım programları, bu mütevelli heyetlerin kararları ile yürürlüğe girmektedir. Vakıflarla Genel Müdürlük arasında hiyerarşik bir ilişki yoktur ve vakıflar, Özel Hukuk Tüzel Kişiliği olarak tanımlanmıştır. Vakıfların denetimi ise, hesap yönünden Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce; idari yönden ise İçişleri Bakanlığı'nca yapılmaktadır. Ayrıca, 5263 sayılı Kanunla Vakıfların harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak ve incelemek, izlemek ve denetlemek görev ve yetkisi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'ne de verilmiştir (SYDGM, 2009:10).

3.3 Yardım Türleri ve Miktarları

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından, Vakıflar aracılığıyla yapılan yardımları temel olarak, Proje Destek Programları, Aile Yardımları, Sağlık Yardımları, Eğitim Yardımları ve Özürlü Yardımları başlıkları altında toplamak mümkündür. Proje destek programlarının amacı, kırdaki ve kentte yaşayan ve ekonomik yoksunluk

içinde olan kişi ve ailelere kendi işlerini kurmalarında destek sağlayarak istihdam yaratma ve dolayısıyla da refah seviyesini yükseltmektir.

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP), gelir getirici proje destekleri, istihdama yönelik beceri kazandırma eğitimi proje destekleri, işbirliğine yönelik sosyal hizmet proje destekleri ve toplum kalkınması proje destekleri Genel Müdürlük tarafından sağlanan proje destekleridir. Bunlardan en çok talep görenleri KASDEP ve gelir getirici projelerdir. KASDEP ile tarımsal üretim yapabilmek için yeterli kaynağa sahip olmayan, bir kooperatif bünyesinde birleşip süt sığırcılığı ve koyunculuk yaparak gelir elde etmek isteyen ve kırsal alanda yaşayan 3294 sayılı yasa kapsamındaki vatandaşlara maddi destek sağlanır. 2009 Ocak-Aralık döneminde 51 proje için 95,6 Milyon TL kaynak aktarılarak 3.282 ailenin desteklenmesi sağlanmıştır. Gelir getirici proje destekleriyle kendi işlerini kurmak isteyen yoksul vatandaşlara, geri dönüşleri, ilk iki yıl ödemesiz, sonraki dört yıl dört eşit taksitle olmak üzere altı yıl vadeyle faizsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Kişi başına en fazla 15.000 TL destek sağlanmaktadır. 2003-2009 döneminde bu tür projeler kapsamında 14.757 kişi desteklenmiş ve toplamda 268.630.098 TL kaynak aktarılmıştır (www.sydgm.gov.tr).

Fon bütçesinin büyük bir kısmının kullanıldığı diğer yardım başlıkları da aile, sağlık, eğitim ve özürlü yardımlarıdır. Aile yardımları kapsamında gıda, yakacak, barınma yardımları bulunurken sağlık yardımları, tedavi giderlerine yönelik desteklerle Şartlı Nakit Transferi² kapsamında verilen sağlık yardımlarını içermektedir. Eğitim yardımları, eğitim materyali yardımları, taşınabilir eğitim desteği ve

1 Valiler başkanlığındaki İl Vakıfları'nın Mütevelli Heyetleri; Belediye Başkanı, Defterdar, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Tarım Müdürü, İl Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü, İl Müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı, 3294 sayılı Kanunda belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan iki sivil toplum kuruluşu temsilcisi ve iki hayırsever vatandaşın oluşmaktadır. Benzer şekilde İlçe Vakıfları da Kaymakam başkanlığında İlçe Mütevelli Heyetiyle karar alır.

2 Şartlı Nakit Transferi, 2002 yılında Dünya Bankası'nın teşvigiyle başlatılan Sosyal Riski Azaltma Projesi bileşenlerinden biridir. Nüfusun en yoksul %6'lık kısmında yer alan ve maddi imkansızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere çocukların okula devam etmeleri şartıyla; hamilelerin düzenli doktor kontrolüne gitmeleri ve çocuklarını da düzenli olarak doktora götürmeleri şartıyla verilen eğitim ve sağlık yardımlarıdır.

yine Şartlı Nakit Transferi kapsamında verilen eğitim yardımlarını içermektedir. Sosyal güvencesi olmayan özürli vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yardımlar da bulunmaktadır. Bunların dışında, özel yardımlar adı altında toplanabilecek aşevi faaliyetleri ve doğal afet, terör, yangın gibi nedenlerle muhtaç durumda olan vatandaşlara verilen yardımlar mevcuttur. Yukarıda bahsedilen yardımlar için 2008 yılında, toplamda 1.673.993.125,43 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2009:83-102).

4. Sosyal Yardım Alanında Karşılaşılan Sorunlar ve Öneriler

Türkiye’de sosyal yardımın kurumsallaşması için atılan adımlar oldukça fazla olsa da bu yardımların hedeflerine ulaşması konusunda daha çok proje üretilmeli ve uygulamaya konmalıdır. Gerçekten yardıma muhtaç insanlara ulaşılması ve mükerrer yardımların engellenmesi önem arz eden iki konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, devlet kaynaklarının yoksulları sonsuza dek desteklemeye yetmeyeceği akıldan çıkarılmamalı ve yoksulluğun giderilmesi için kalıcı çözüm önerileri ortaya konmalıdır. Devlet politikaları bu bağlamda oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.

Gerek yoksullukla mücadele için politikaların oluşturulması gerekse var olan kurumların daha etkin faaliyet göstermesi için bu kurumlarda uzmanlaşmış kadroların bulundurulması çok büyük bir gerekliliktir. Yoksullara hizmet ulaştıracak kurumların örgütsel kapasitelerinin artırılması da yine uzmanlaşmaya bağlıdır. Kalifiye elemanlar istihdam edilip, alanlarında kendilerini geliştirmeleri ve dünyadaki yoksullukla mücadele örneklerini görmeleri için imkânlar oluşturulmalıdır.

Kimin yoksul ve yardıma muhtaç olduğuna karar verilmesi konusunda standartlaşmaya gidilmesi de en önemli ihtiyaçlardan biridir. Sosyal Yardımlaşma

ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün TÜBİTAK’la işbirliği içinde çalışmalarına başladıkları “Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi” bu konuda umut vaat etmekle birlikte yoksulların belirlenmesi için kullanılan ölçütlerin bölgelere ve sosyal yapıya uygunluk gösterip göstermediğinin test edilmesi konusunda son derece titiz davranılması gerekmektedir. Bu projeye, yararlanıcıların belirlenmesine karar vermek amacıyla bir puanlama formülü oluşturulacak ve belli bir puan şartını sağlayanlar yardım alabileceklerdir (SYDGM, 2003-2009:4). Formül oluşturulurken yine uzmanların görüşüne başvurulmalı ve her bölgenin kendine has özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Pilot bölgelerde yapılacak olan saha çalışmalarının sonuçları da iyi değerlendirilmeli ve gereken değişiklikler saptanmalıdır.

Mükerrer yardımları engellemek ve hak etmeyenlerin yardımlardan faydalanmalarını önlemek için de Vakıflar hem birbirleriyle hem de Genel Müdürlükle bağlantı halinde olmalıdır. Bunun için de teknolojik altyapı geliştirilmelidir. Genel Müdürlük tarafından uygulamaya konan “Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi” bu bağlamda yararlı bir proje olarak gösterilebilir. Bu yolla Vakıfların Genel Müdürlükle internet üzerinden, bedava telefon görüşmesi yapması sağlanmış ve 1,2 milyon TL katma değer elde edilmiştir (SYDGM, 2003-2009:7). Bu proje vakıflar ve Genel Müdürlük arasında hızlı iletişim sağlayarak hızlı bilgi alış verişini mümkün kılmıştır. Fakat mükerrer yardımların önüne geçilmesi için Sivil Toplum Kuruluşları ve belediyelerle de iletişim içinde olunması şarttır. Çeşitli kollardan yapılan birçok yardım, yoksulların durumlarını iyileştirmek için çaba harcamaktan vazgeçmelerine ve kalıcı çözümler yerine bu yardımlara bağlı şekilde hayatlarını devam ettirme eğiliminde olmalarına neden olabilir ve yapılan yardımların ihtiyaç duymayan kişiler elinde toplanıp asıl ihtiyaç sahiplerinin faydalanmamasına neden olabilir.

Asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşılamaması önemli bir problemdir. Diğer bir önemli problem de sosyal yardım amacıyla ayrılan kamu gelirlerinin amaç dışı kullanılmasıdır. Kişisel ilişkilerin devreye girmesi ya da yardım için başvuran kişilerin tüm verilerine aynı anda ulaşılamamasından kaynaklanan bir takım sorunlar, gelirlerin verimli kullanılmamasına yol açabilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün girişimiyle Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu projenin amacı, bütün sosyal yardımları bir çatı altında toplama, başvuruların elektronik ortamda yapılmasını sağlama, sosyal yardım bilgilerini bir yerde toplayıp ilgili kurum ve kuruluşların ortak kullanımına sunma ve vatandaşlara sosyal yardımla ilgili bilgileri tek bir kanaldan ulaştırma olarak belirtilmektedir (SYDGM, 2003-2009:1). Bu projenin hayata geçirilmiş ürünü olarak Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) gösterilmektedir. Bu sistemle başvuru yapan vatandaşların kimlik numaralarıyla ilgili tüm devlet kurumlarının bilgi aktarımı sağladığı ortak bir veri tabanına ulaşılmakta ve böylece bireylerin kişisel bilgileriyle muhtaçlık durumları saptanmaktadır (SYDGM, 2003-2009:3). Bu tip bir proje hem başvuru yapan vatandaşları muhtaçlıklarını kanıtlamak için yapacakları masraflardan ve zaman kaybından kurtarmak hem de yanlış beyanların önüne geçilmesi açısından önemlidir. Fakat veri tabanlarının güncel olup olmadığına özen gösterilmeli ve veri eksikliğinden kaynaklanabilecek mağduriyetler olabildiğince ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi sivil toplum kuruluşları ve belediyelerin de bu veri tabanına dâhil edilmesi mükerrer yardımların önlenmesi konusunda çok büyük bir gelişme olacaktır.

Son olarak, sosyal yardım alanında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla başlatılan kurumsallaşma çalışmaları daha da geliştirilerek devam ettirilmelidir. Ancak bu şekilde yukarıda bahsedilen engellerin ve keyfi

uygulamaların önüne geçilerek amaçlanan yardımlar ihtiyaç sahiplerine ulaştırılabilir. Geliştirilen projeler bir başlangıç olarak görülmeli ve daha etkin kullanımları için çaba harcanmalıdır. Sivil toplum kuruluşları ve dünyanın çeşitli yerlerindeki benzer kurumlarla ilişkiler geliştirilerek bilgi ve deneyim paylaşımı içinde olunmalıdır.

Sonuç

Türkiye'de yoksullukla mücadelede izlenen yöntem, devletin bu konuda birçok görevi kendi üzerine aldığı göstermektedir. Dünyanın bazı yerlerinde görüldüğü gibi sivil toplum örgütleri ve hayırsever vatandaşların, bu konuda devletten daha ön planda olduğu bir uygulama şekli ülkemizde söz konusu değildir. Devletin bu öncü rolü, kurumsallaşmayı ve kalıcı politikalar üretilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak, devlet kaynaklarının da sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda aynı ve nakdi yardımlardan çok yoksulluğun tamamıyla ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi önem kazanmaktadır.

İstihdamı artırıcı proje destekleri, beceri kazandırmaya yönelik eğitim programları destekleri ve yine her seviyedeki eğitimi destekleyici yardımlara önem verilmesi yoksullukla mücadele açısından daha verimli olacaktır. Geliştirilen projeler ve teknolojinin verimli kullanılması sayesinde keyfi uygulamalar ve Fon Kaynaklarının amacı dışında kullanımı engellenerek daha çok ihtiyaç sahibine ulaşılabilecektir. Hak eden tayininde standartlaşma ve konuyla ilgili uzmanların istihdam edilmesi de yine kaynakların verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

Aktan, Coşkun Can (2003), “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, *Yoksulluk*, Cilt 1, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

Bahmani-Oskooee, Mohsen ve Oyolola, Maharouf (2009), “Poverty Reduction and Aid: Cross Country Evidence”, *International Journal of Sociology and Social Policy*, C:29, N:5/6, S: 264-273

Biçerli, M. Kemal (2003), *Çalışma Ekonomisi*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Buğra, Ayşe (2005), *Yoksulluk ve Sosyal Haklar*, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Raporu, İstanbul.

Doğan, Elif (2008), *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Siyaseti: Türkiye Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi (<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/4768.pdf>)

Doğan, İsmail (2003), “Yoksulluğun Sosyo-Kültürel Zeminini”, *Yoksulluk*, Cilt 1, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

Giddens, Anthony (2008), *Sosyoloji*, Kırmızı Yayıncılık, İstanbul.

Gündüz, A. Yılmaz (2006), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış, C5, S:34-55

Kazgan, Gülten (1984), *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Malthus, Thomas R. (1989), *An Essay on the Principle of Population*, ed. Patricia James, Cambridge University Press, New York.

Marks, Karl (1986), *Kapital*, Cilt 1, çev. Alaeddin Bilgi, Sol Yayınları, İstanbul.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, (2009), *2008 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2003-2009 Aralık, *Aylık Bilgilendirme Kitapçığı*, Ankara.

Spiegel, W. Henry (1971), *The Growth of Economic Thought*, Duke University Press, North Carolina.

Şenses, Fikret (2003), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İlhan (2000), “Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri”, *Yoksulluk-Kent Yoksulluğu*, TESEV Yayınları

TÜİK, (2009), “2008 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, *Haber Bülteni*, 1 Aralık, Sayı:205

TÜİK, (2009), “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları 2006-2007”, *Haber Bülteni*, 17 Aralık, Sayı:221

<http://www.sydgm.gov.tr>

<http://acikarsiv.ankara.edu.tr>

<http://www.eapn.org/>